

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

# ՄԵՆԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ կես տարվան 6 ռուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ:

Չտարբարացրէր զիմում են ուղղակի  
Тифлис. Редакция „Менк“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ  
(Բացի կիրակի և տոն օրերէն)

Հայտարարութիւն ընդունվում է առանձին լեզուներով:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են  
խաւքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մենք չենք հասկանում:— Եւ բայց տես ուր  
թիւն: Նամակ խմբագրին: Նամակ խմբագրին:  
Ներքին լուրեր:— Արտաքին տեսլիւթիւն:  
«Մասիս» թղթակցութիւնը: «Մասիս» թղթակ-  
ցութիւնը: Աղերքի մէջ եղած հարստահարութիւնը:  
Նամակ թղթակցից: «Մշակ» հեռագրիները:—  
Յայտարարութիւններ:

## ՄԵՆԿ ԶԵՆԿ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ

Ընթերցողը կը գտնի ներկայ  
համարում մի լուր, որ իբր թէ  
նոր կազմված հայոց թատրոնա-  
կան կոմիտէտը դիտաւորութիւն  
ունի Կ. Պոլսից բերել տալ թիֆ-  
լիսի հայոց բեմի համար հայ դե-  
րասաններին:

Մենք չենք կարծում որ այդ  
լուրը ստոյգ լինէր, որովհետեւ չենք  
ընդունում կոմիտէտի մէջ այդ  
աստիճան անհասկացողութիւն,  
անգործնականութիւն և կարճա-  
տեսութիւն:

Սխեռք նորանից, որ Կ. Պոլսի  
հայոց լեզուն տարբերվում է մեր  
կովկասեան ընդհանուր գրական  
լեզուից, ուրեմն դժուար է և եր-  
կար ժամանակ դեռ ևս դժուար  
կը լինի միացնել մի և նոյն թատ-  
րոնական խումբի մէջ մեր և Կ.  
Պոլսի հայոց բարբառներով խօսող  
դերասաններին: Դա կը լինի ան-  
ձոռնութիւն: Բացի սորանից ինչ-  
պէս Կ. Պոլսի հայերի ընդհանուր  
ուղղութիւնը, նրանց ուղեղի զար-  
գացումը, թեթեւ, փայլիկայէն է,  
նրանց գրականութիւնը սուր և  
Փրանսիական գրականութեան բո-  
մանտիական և սխալաստիական  
փաստակար և սխալ մտքերով լի  
հեղինակութիւններով, ինչպէս նը-  
րանց լրագրութիւնը ամեն դը-  
րական մտքերից զուրկ և դար-  
գակախօս է,—այնպէս էլ նրանց  
թատրոնական գրվածները կամ  
պատմական հրէշաւոր սխալա-  
տիական ուղղութիւն ունեցող  
գրվածներ են, կամ թեթեւ, ան-  
զոյն, ոչինչ կրթողական նիւթ չը  
պարունակող պիէսներ են:

Սորան աւելացրէք բեմի վը-  
րտ, ինչպէս և կեանքի ուրիշ հա-  
սարակական ասպարէզների վրա,  
օրինակ եկեղեցում, հրապարակա-  
խօսութիւնների մէջ և ուսումնա-  
րանում անբնական, վրլած, սխա-  
լաստիական ոճով և սպանիչ դիկ-

ցիայով խօսելու ձևը,—և դուք  
պարզ կը հասկանաք որքան օգուտ  
կարող են տալ մեր նորածին  
թատրոնին զեղարուեստական փը-  
չացած ճաշակին և հնարարեան  
փտած շփոյնին հետեւող մեր  
թիւրքիացի հայ եղբայրները, ո-  
րոնք պէտք է գան մեզ մօտ, որ-  
պէս մեր տեղական դերասանների  
և սիրողների ուսուցիչներ և որ-  
պէս մեր հասարակութեան կըր-  
թիչներ...

Մի ժամանակ մեր լրագրու-  
թիւնը օրինակ էր առնում Կ.  
Պոլսի հայոց անհոգի և դարդա-  
կախօս լրագրութեանց, բեմի փոխ  
էր առնում իր, մանաւանդ պատ-  
մական պիէսները, մեր թիւր-  
քիացի հայերի անհամ և վայրենի  
պատմական հեղինակութիւնների  
բէպերութեանց—և դորա հետե-  
ւանքը ի՞նչ եղաւ... թէ մեր լը-  
րագրութիւնը և թէ մեր թատ-  
րոնը դատաւարտված մնացին  
մշտական անշարժութեանը և մե-  
ռելութեանը...

Բայց դիցուք թէ այն բոլորի  
մէջ որ մենք ասացինք, մենք սաս-  
տիկ սխալվել ենք, դիցուք թէ  
մեզ կապացուցանեն թէ մենք  
բոլորովին չենք ճանաչում Կ. Պոլ-  
սի հայոց բեմը, մեր թիւրքիացի  
եղբայրների թատրոնական գրա-  
կանութիւնը և նրանց խաղարու  
ձևը,—բայց միթէ այդ կարող է  
արդարացնել մեր թատրոնական  
գործի անաշնորհներին որ նրանք  
կամենալով ստեղծել և ծաղկեց-  
նել տեղական, կովկասեան, ինք-  
նուրոյն հայոց թատրոնը, չեն ջա-  
նում կազմակերպել նրան իրանց  
ձեռքի տակ ունեցած, տեղական,  
թէեւ գուցէ դեռ անտաշ անմշակ,  
բայց այնուամենայնիւ ինքնուրոյն  
ոյժերով, այլ գիմում են թէեւ  
գուցէ շատ օրինաւոր, շատ բարձր,  
արդէն պատրաստ և կազմակերպ-  
ված, բայց մեզ համար անհասկա-  
նալի, անմտաւոր, մեզ համար օտար  
և խորթ շփոյնին...

Մենք հասկանում ենք որ և  
թէ, օրինակ, Կ. Պոլսի հայոց  
թատրոնասէր մի խումբ ժամա-  
նակաւորապէս գար այստեղ ներ-  
կայացումներ տալու համար, նա  
նշանակութիւն կունենար, որով-  
հետեւ չը նայելով իր բոլոր պա-

կասութիւններին կը ներկայացնէր  
մեզ մի ամբողջութիւն... Բայց  
խառնել մեր տեղական, ինքնուրոյն  
կերպով նոր զարգացող ոյժերը  
մեզ համար օտար և խորթ, մեր  
ընտանցութեանը անհամապատաս-  
խան, թէեւ գուցէ մեզանից շատ  
գերազանց ոյժերի հետ,—այդ  
մենք չենք հասկանում:

Գ. Ա.

## ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ղարս, 30-ին մայիսի

Ղարս գտնվելով, որոնցի մասնակցել աղգա-  
յին լուսաւորութեան գործին, ուստի բաց արի  
հանգանակութիւն ի նպատակ Արարատեան ընկե-  
րութեան և թէ քաղաքի բնիկ ու թէ օտար քա-  
ղաքացի հայկան պարունակել հաւաքելի 500  
բուլի, որի փոխանակաբեր ներկակալ կը  
գտնէք: Ուստի փողերը ստանալու խնդրեմ  
հասցանել զայն ըստ պատկանելոյն, յայտնելով  
իմ խորին շնորհակալութիւնը պ. պ. նաւիրատուաց,  
ինդրելով միանգամայն յարգել խմբագրութեանը,  
որ հաճէր նուիրատուաց անուններին տեղ տալ  
ձեր պատուական լրագրի էջերում ի գիտութիւն  
յարգելի նուիրատուաց և ի կրպակոյ նոյն աղգ-  
գութ օրինակին հետեւել փափագողաց: Վասն  
որոյ և ահա ներկայեալ կը գտանէք նուիրատու  
պարունակի ցուցակը: Ղարսեցիք Մանուկ Յարու-  
թիւն Մըլանեան 10 ռուբլ, Գեորգ Էջմանեան  
10 ռ., Յովսէփ մարտիկ Մկրտչեան 10 ռ., Պետ-  
րոս Յարութիւնեան 10 ռ., Յովսէփ Կիրակեան  
5 ռ., Յովսէփեան Մուրուզեան 5 ռ., Մկրտչի Ա-  
պահեան 5 ռ., Հայ ոմն 8 ռ., Հաճի Մարտիկ  
գտնէ խմբակ աղա 7 ռ., Յէթուրեան Էֆէնտի  
3 ռ., Գարբէլ Թէլէթով 3 ռ., Խաչատուր Է-  
քուրզով 3 ռ., Քրիստոնեայ ոմն 3 ռ., Քրիս-  
տոնեայ ոմն 3 ռ., Գրիգոր Սարգիսեանով 3 ռ., Ա-  
ղէքսանդր Մատթայեան 3 ռ., Հայրապետ Ժանցի  
Մարկոսեան 2 ռ., Խաչատուր Անարոնեան 2 ռ.,  
Գրիգոր Յովսէփեան 1 ռ., մանուկ Յակոբ  
Յովսէփեան 1 ռ., Պետրոս Պարթապաւոյով  
1 ռ., Մկրտչի Պոյաճեան 1 ռ.: Ընդամենը 99 ռ.:  
Կարնեցիք Յարութիւն փաստաբանեան 30 ռ., Կ. Ե.  
Էֆէնտի 15 ռ., Յարութիւն ձերմակեան 9 ռ.,  
Մկրտչի Մկրտչեան 8 ռ., Պետրոս Եղեկեան 5 ռ.,  
Առաքել Աւետիսեան 5 ռ., Նիկոլայ Սիմոնեան  
5 ռ., հաճի Լանի Թէրզապեան 5 ռ., Աստուածա-  
տուր Չըթեմեան 2 ռ., Քրիստոնեայ ոմն 2 ռ.,  
Ափովթով 1 ռ., Յովսէփեան Էլչապեան 1 ռ.: Ըն-  
դամենը 187 ռուբլ: Աղէքսանդրապոլցիք Յովսէփ-  
նէս Ունեան 25 ռ., Սողոմոն Ղաւապեան 15 ռ.,  
Մանուկ Պաղասապեան 10 ռ., Յարութիւն Ղա-  
րապեան 5 ռ., Սարգիս Կուրկեան 5 ռ., Ռուբէն  
Մէլիք-Ղաւապեան 5 ռ., Հայ ոմն 5 ռ., Յարութիւն  
Սարգիսեան 5 ռ., Աղէքսանդր Չէլիքեան  
6 ռ., Կարապետ մանուկ Թաւադուրեան 3 ռ.,  
Վահան Խումանով 3 ռ., Յովսէփեան Վարդապետ-  
րիկեան 2 ռ., Յորոս Ղօթիւթեան 2 ռ., Յէ-  
տոր Ջարուկով 2 ռ., Աղաքէլ Յովսէփեանով 1 ռ.,  
Խաչատուր Արքանեան 1 ռ., Արիստոմ Աս-  
տուսեան 1 ռ., Աղէքսէլով 1 ռ.: Ընդամենը 284 ռուբ-  
լ: Ասլաքալաղցիք Յարութիւն Յարութիւնեան  
10 ռուբլ, Ներսէս Մարգարեան 5 ռ., Արտաշէս  
Յովսէփեանեան 5 ռ., Մարգար Մարտիրոսեան  
Մարգարեան 5 ռ., Քրիստոնեայ ոմն 2 ռ.: Ըն-  
դամենը 311 ռուբլ: Արաքսյանցիք Ջաքար Հան-  
փօլատեան 20 ռ., Բժիշկ Աղէքսանդր Ղազէգեան

10 ռ., Տիկին Ղազէգեան 5 ռ., Աղէքսանդր Պէ-  
րէկեան 10 ռ., Խաչատուր Պաղարուզեան 5 ռ.,  
Սիմէոն Վարդանեան 5 ռ., Գրիգոր Պաղարուզեան  
5 ռ., Վահան Յակոբեան 7 ռ., Գեորգ Աղ-  
նաւորեան 7 ռ., Միխայէլ Դուրմազ 5 ռ., Ստեփան  
Սուքիասեան 3 ռ., Խաչատուր Մարտիկեան  
3 ռ., Տիգրան Բէթանեան 2 ռ., մանուկ Յարութիւն  
Եղիկեան 2 ռ., Աւետիք Աւետեան 1 ռ.: Ընդամենը  
401 ռուբլ: Թիֆլիցիք կենալ  
Աղէքսանդր Բէթապեզով 5 ռ., Գեորգ Մի-  
րմանեան 3 ռ., Գրիգոր Գրիգորեան 3 ռ.,  
Գեորգ Գալուստեան 1 ռ.: Ընդամենը 413  
բուլ: Իզդըրի Մկրտչի Պաղարուզ 20 ռ.,  
խոտորչուրցի Թոմաս Մարգարով 5 ռ., նոյն տե-  
ղից Միլոն Ջուրակեան 4 ռ., Երևանցի Ներսէս  
Թաշիրեան 25 ռ., Արդուրեցի Պոգոս Ավինեան 5 ռ.,  
Երևանցի Սիմէոն Հախումեան 5 ռ., Երևանցի  
Սիմէոն Պաղարուզեան 5 ռ., Արմէնի Երան  
Պէթանեան 3 ռ., Տարսնեցի Սարգիս Ամիրխանեան  
3 ռ., Ղազարեցի Թաղէա Ղարապետ 3 ռ., նոյն տեղից  
Սիմէոն Տէր-Անտոնեան 3 ռ., Վանցի մանուկ  
Մարգար Ջրաբախեան 3 ռ.: Ընդամենը գումար  
500 ռուբլ:

Արաքսյանցի Գեորգ Աղնաւորեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Երևան 15 յունիսի

Լրագրի 46 համարը ի լուր ամենեւեմ հրա-  
տարակել էր Երևանի թղթակցներից մէկի անտե-  
ղի գանգաւոր, իբր թէ նրա նամակները փաստային  
յանձնելուց յետոյ, բաց են անվում ու կարդա-  
վում:

Այս ստեղծված լուրը, որի վրա խմբագրութիւնը  
իր կողմից դարձնում է տեղական փաստային վար-  
չութեան ուղղութիւնը, ոչ մի ճշմարտութեան  
նշույլ չէ պարունակում իր մէջ, վասն զի փաստայի  
գործը այնպիսի արարութիւն է պահանջում, որ  
այստեղ ինձանից սկսած մինչև վերջին ծառայողը  
չէ թէ օտարի, այլ մեր սեփական անուններով գրված  
նամակներն անգամ ժամանակ չունենք բանալու և  
կարդալու, որքան էլ որ հարկաւոր լինեն նրանք:  
Ուրեմն թող լաւ խմբակցիք, որ նրա  
կամ միւսի նամակները բանալու ու կարդալու ամե-  
նիկն ոչ միջոց կարելի չէ:

Հէնց ամենք թէ լրատուի կարծեաց համաձայն  
իմ աստիճանաւորներից մէկը յեղծութիւն յանձն  
առնելով ընդդէմ խղճի և օրինակ, կատարէր մի  
այդպիսի գործ, որ ոչ մի ժամանակ չէ պատահել,  
այն ժամանակ նրա համար որ անելի հեշտ կը  
լինէր, կարգաւոր յետոյ խաղառ ոչնչացնել, թէ  
երկար ու բարակ պարտադիր բացված նամակը իբր-  
կին անգամ այնպէս փակելու, որ նրա մասին ո-  
չինչ կարծիք չը լինի ուրեմն թող խմբակցիք յար-  
գելի պարտը, որ եթէ նրա նամակները անկորուստ  
տեղ են համարում, այդ բաւական պարագայ է նը-  
րանց չը բացվելուն, իսկ եթէ նրա նամակները լի  
են այնպիսի զարդերով, որ նա վախենում է  
նրանց լուր ընկնելուց, թող ապահով մնայ, որ ե-  
թէ մենք կապած ունենանք որ և իցէ նամակի  
վրա, դարձեալ մեր իրաւունքից զուրա բան է նրան  
ուղղակի բանալ, այլ կարող ենք նրա մասին նա-  
խազգուշացնել այն փաստային վարչութեան, որի  
ձեռքով հանելու է նամակը ըստ պատկանելոյն:

Մի խօսքով կասկածաւոր լրատուի գործ տեղին  
է անհանգիստ լինում ու թուրքի ասած «նախ  
չաւ» գցելու փաստային վարկը կորուսում ու նրա  
ծառայողների պատուը չօշափում: այն հաւատա-  
րիմ ծառայողները, որոնք պատերազմի ժամանակ  
արևան քրտիքի մէջ գիշեր ցերեկ անդադար աշխա-  
տում էին, և ոչ մի կողմից արտուշ կամ կա-  
կած չը յայտնէին: Նրանց մասին, այն ինչ, որպա-  
կան միջին թուով 800, համանկ էր մանկում ու  
զուրա գալիս նրանց ձեռքով անկորուստ երթ  
իրանց հաւատարմութեան պարտը դէպի ժողո-

վորդը ու զորքը անպակաս ծառայութեամբ և սրբութեամբ կատարած չը լինէին, այն ժամանակ տեղի տուած կը լինէին ներքին խռովութեան, որ աւելի փնտաւար է, քան թէ արտաքին կռուող թշնամին:

Ի վերջոյ խորհուրդ կը տայի, և շատ լաւ կը լինէր, որ՝ կապիտալները ուրիշներէ ձեռքով ուղարկելու տեղ, իրանք անձամբ փոստային յանձնէին իրանց նամակները, մանաւանդ զրամաւորները, որ բաց լինելու պատճառով չը կարգալին և պատեղ այնտեղ պատմէին, ինչպէս քանիցս անգամ լսել եմ:

Թէպէտ ալ թղթակցին, որը կարծում եմ մի ուրիշ հաշիւ պէտք է ունենայ ծառայողներէց մէկէն հետ, արժան չէր բոլորովին պատասխանել, բայց որպէս զինա տեղիք չունենայ լուծելից օգուտ քաղելու և ամէն անգամ իր դատարկ գործարկութեան համար պայտալի սուտ լուրեր հրատարակելու, ուստի ինքընքն եմ «Մշակի» յետագայ համարներէ մէկում տեղ չորսնէլ այս քանի տողերէն ի տեղեկութիւն հասարակութեան:

Երևանի փոստային կառավարիչ Ա. Գեղարքունիանց բաժնի ցրտիկով միայն 104 ցրտաւոր չի քրտնի: Ի՞նչ է իրենց ցրտիկը զրամաւորներէ: Ի՞նչ է անգամ իր ցրտաւորները: Ի՞նչ է անգամ իր ցրտաւորները: Ի՞նչ է անգամ իր ցրտաւորները:

ՆՈՐԱԿԱՆ ԼՈՐԻՆԵՐ

Որքան թիւ 22-ին Արծրունու թատրոնում վրաց դերասանական խումբը ներկայացնելու է վրացերէն լեզուով Գ. Ստանիսլասկի «Պէպո» կոմիդիան: Այսուհետեւ խումբը ծանապարհ ընկնելու է Գորի, Բուխարա, Ախալցխա և Բաթում, այդ քաղաքներում վրաց ներկայացումներ տալու համար:

Լսում եմ որ իբր թէ նոր կազմված հայոց թատրոնական կոմիտեով դիտարկութիւն ունի նոր կազմվող թատրոնական խումբի համար հրաւիրել Կ. Պոլսից դերասաններին և դերասանուհիներին և իբր թէ այդ նպատակով յատկապէս մի մարդ է ուղարկում Կ. Պոլիս: Որքան ուղիղ է այդ լուրը, չը գիտեմ:

«ՀԱՅԿԱՅԷ» քաղիւրդ հերթում է մեր Ախալցխայի թղթակցի հաղորդած լուրը իբր թէ վերին և ստորին Ախալցխայ վրաց մահմադական ազգաբնակչութիւնը գաղթում է դէպի Հայաստան:

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ հաղորդում են, որ ծուր եկեղեցուց կաթողիկէն մի կարկտախառն անձրկից յետոյ կայծակահար է եղած:

Կենդանիների հովանաւորութեան ԹԻՖԼԻՍԻ ընկերութիւնը յայտնում է, որ ամառվայ ամիսների ընթացքում ընկերութեան հետ գործ ունեցողները թող բարեհաճեն զինել ընկերութեան քարտուղար Ն. Ի. Մեչչերսկուն, Սաղի վրա, հաշտարար դատարանի մօտ երեկոյեան 4—5 ժամը: Ընկերութեան գանձապահ Ն. Մ. Կասումով ընկալում է վարձուցովսկայա Դաբանանայա փողոցի վրա, Վարդապետի ամրոց թիւ 18: Կարելի է տեսնել երեկոյեան 3—5 ժամը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ՄԱՍԻՍԻ» ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ  
Տիֆլիսի եղած ժամանակա մի քանի ուսումնական բարեկամներ ինձ կը գանգատէին թէ Կ. Պոլսոյ Հայ Լրագիրներ կարգալով ոչինչ որոշ տեղեկութիւններ չեն ստանար թէ Թիւրքիական Հայաստանի քաղաքներ և գիւղեր ինչ դրութիւն ունին, որչափ բնակիչ կը պարուհանեն, քաղաքացիներն՝ մանաւանդ գիւղացիներն ինչպէ կը զբաղին, որպիսի կենսք կանցունեն, ինչ տոբրութիւններ ունին, վերջապէս անտեսական, բարոյական և մտաւորական ինչ վիճակի մէջ են, մինչդեռ Տիֆլիսի «Մշակն» ընթերցողը մի պատկերի մէջ կը տեսնէ Ռուսական Հայաստանի քաղաքներն և գիւղերն, նոցա ինչպէ կենսքն և ազգաշահ

մարն և այլն: Մեք իմացած եմք ձեր լրագիրներէն, կասէին, թէ Թիւրքիայի Հայաստանի քաղաքներն առաջնորդական կուրիւնով կը զբաղին. ուրիշ ոչինչ չը գիտեմ: Այս գանգատներ մինչև թիւ աստիճան իրաւացի են, և մեն մարդ կարող է ինքնին դատել: Անուրախալի ճշմարտութիւն է թէ մեր լրագրաց մէջ Հրատարակուած գաւառական թղթակցութիւններն ընդհանրապէս միակողմանի տեղեկութիւններ կը տան, վարդապետի և վարժապետի վէճերով միայն կը զբաղեցունեն զընթերցողն. բազմակողմանի Հարուստ տեղեկութիւններ տուող նամակներ շատ քիչ անգամ կը տեսնուին մեր լրագրաց մէջ: Գիւղացիները մանաւանդ բոլորովին բարձի թողի եղած և անձանօթ մնացած են: Կ. Պոլսոյ Հայ Ժողովուրդը գիտէ միայն թէ կը Հարստահարուին. ուրիշ ոչինչ չը գիտէր այս նկատմամբ: Գիւղացիները չը գիտեն կարգալ և գրել որ թղթակցութիւններ անեն քաղաքացիներն ալ ուր չեն դարձուներ նոցա վրա որ գրեն: Այդ թշուառ և անուշադիր մնացած գիւղացին է որ առաւօտէն մինչ երեկոյ, խայթող ցուրտին և կիզող արեւին տակ, իւր քրտնաթոր աշխատութիւններով ցորեն կը բուսցունէ և կը կերակրէ գահալով կայսրերն անգամ: Գիւղացին է որ թէ և ինք գրելէ անօթի և կիսամերկ, բայց իւր վճարած տուրքերով կառավարութիւններ կանգուն կը պահէ. վերջապէս, երբ հայրենիք վտանգի մէջ է, գիւղացին կը դիմեմք և նա իւր արեւով կը գնէ հայրենեաց ազատութիւն: Ցանկալով որ գրագէտներ իւրեանց ուր դարձունեն ազգին այս ամենապիտանի, բայց ամենէն աւելի անուշադիր թողուած մասին վրայ, ես իմ կողմէ չեմ դանդաղիր, որչափ կարողութիւնս և ժամանակս ներեն, երբեմնակի տեղեկութիւններ հաղորդել մեզ Հայաստանի գիւղերու վրայ:

Երկու շաբաթի չափ յառաջ ես առիթ ունեցայ երթալ Գործոտ գիւղը, որ Վանէն 14 ժամու չափ հեռի է դէպ հիւսիսային արեւելեան կողմ Արեւելեան գաւառին մէջ: Բնակիչները բոլորն ալ Հայ են և երկրագործութեամբ կը զբաղին: Գործոտէն 2 ժամու չափ հեռի է դէպ հիւսիս Բերկի (Պերկի) գաւառի, ուր վերջին Արեւելեան պատերազմին ժամանակ Օսմանեան զօրքերը բանակած էին Քուրդ Իմայիլ փաշայի հրամանատարութեամբ, Տէր Կոստովի Ներսէսեան զօրաբանակին դէմ: Գործոտ Բերկիի մէջ ամենէն աւելի շէն գիւղը լինելով պատերազմին ժամանակ մեծ փնտսեր կրեց: Շէյխ ձէլալեա տիկն զօրքեր ստակալի ոճիրներ գործեցին և աւերակ դարձուցին այդ գիւղը: Այժմ 71 տուն միայն մնացած է Հայ իսկ նոցա տուններ, որք մեռած, փախած, գաղթած և կամ կորած են պատերազմին ժամանակ, այժմ Քուրդեր եկած կը բնակին իւր հիւր և կը սպասաւորեն Հայ գիւղացիներուն: Ցաւալի է ասել որ Գործոտցիներ շատ անհեռատես կերպով վարված են այդ բանի մէջ. չեն մտածեր թէ այն Քուրդեր գորս այսօր իբր հիւր և իւրեանց սպասաւոր բնակեցուցած են այնտեղ վաղի մի զօրաւոր պաշտպանութիւն կը գտնեն և տէր կը դառնան իւրեանց վրայ: Գործոտցիներ ընդհանրապէս քաջ և աշխատասէր են, բայց տղտ մնացած լինելով, շատ անգամ անմիաբանութիւնը կուրեն կը ծագեցունէ իւրեանց մէջ, յորոց օտարն միայն կը շահի: Իմ այնտեղ գնացած օրեր Մեկը Մեկոյն և այնտեղի թեմակալ Տ. Գաբրիէլ քահանային մէջ գծաութիւն ծագել էր. մի քանիներ ալ առիթէն օգուտ քաղելով, կառավարական ատենին առջեւ ամբաստանած էին Մեկըն թէ արքունի շահուց կը փնտսէ: Այդ խղճ Մեկըն պատերազմին ժամանակ ալ 7 ամիս բանտարկուած էր, գրպարտուելով թէ Ռուսական բանակին հետ յարաբերութիւն ունի: Կնք աշխոյժ, գործունեաց, քաջ և բուռնահոգ հարուստ մարդ է, այդ պատ-

ճառաւ շատ Քուրդեր և Հայեր թշնամի ունեցած է, թէ և բարեկամներն ալ պակաս չեն: Գործոտի մօտ է Ապաղայի (Յիրաւ) դաշտն, ուր երբեմն քաղաքիւ գիւղեր կան եղեր Հայաստանի. բայց այժմ ոչ մի Հայ գիւղ չէք գտներ. բոլորովին քրդաբնակ եղած է: Հայտեղանցի Քուրդեր կը բնակին: Գործոտէն դէպ Պաշաղիտ տանող այդ ուղիղ ճանապարհը Քուրդերը բռնած են: Այդ դաշտ այնչափ արգաւանդ է որ մէկին տեղ 30 կը փոխարինէ. ինքնաբոյս խոտերուն մէջ ձիաւոր մարդիկ կը ծածկուին կ'անյայտանան: Բայց ափսոս որ այդպիսի արգաւանդ հողեր ծոյլ և աւազակաբարոյ Քուրդերու ձեռք մնացած են այժմ:

Գիւղացիները պատերազմին բոլոր դառնութիւններ կրելէ յետոյ՝ ոչինչ միջիթարական բան չունեցան. մանաւանդ երբ թղթագրութիւն պատճառաւ նոր ներդրութիւններ ալ երկւան ելան, ամեն կողմ յուսահատուած են և շատեր տուն տեղ թողած կը պանդխտին տար աշխարհներ մի ոգեպահիկ ծարեր: Վանէն Գործոտ գնացած ժամանակս, ճանապարհին վրա տեսայ շատեր որք մի միմաղ իւրեանց ուս և մի ցուպ իրենց ձեռք ձնապարհ ինկած էին դէպ Ռուսական Հայաստան, աշխատութիւն գտնելու, որպէս զնոգեպահիկ ծարեր իրենց ընտանեաց համար, և արքունի տուրքերը վճարելու: Գուցէ ուրիշ երկիրներու մէջ գիւղացիներն աւելի տուրքեր կը վճարեն քան թէ այստեղ. բայց այստեղ միջոց և դիւրութիւն տրուած չէ որ շահին և վրձարեն, և որ ամենահարկաւոր բանն է՝ ապահովութիւն չը կայ: Եւ միթէ բոլոր հաւաքուած տուրքերն անկորուստ կը հասնին ուր հարկն է. այդ ալ մեզ յայտնի չէ: Պարսկոսիսի գիւղէն կին մը տեսայ որ բոլորովին թշուառ վիճակի մէջ ինկած, բոկոսն կը ճանապարհորդէր դէպ Տիֆլիս, երթալ գտնել իւր այրն, յորմէ երկար ժամանակ է որ լուր առած չէր: Դեռ ութամեայ մի պատանի տեսայ, որոյ հայրը զոհ եղած էր Պաշաղիտի կոտորածին և ինք և իւր եղբայր Վան եկած ապաստանած էին. սոքա լսելով որ իրենց մայրն Ներսէսի մօտ գիւղի մը մէջ կը գտնուի այժմ և այնտեղ ամուսնացեր է, կերթային դէպ Ռուսական Հայաստան: Ինք՝ երկուսն ոչ ծուրի ունէր և ոչ էշ, և ստիպուած էր իւր ուղեկցիներու հետ քայլել օրական 7 ժամ տեղ (ձիու քայլերով 7 ժամ): Գործոտի մօտեր տեսայ որ խեղճի ոտքերը կը ցաւէին, և զինք պառկեցուցեր էին մի դարի վրա, զուլը վար և ոտքերը դէպ վեր դրած, որպէս զի արեւուն ոտքերէն դէպ վեր դայ: Այդ ուղեւորաց խղճալի պատկերը տեսած ժամանակ անկառելի է որ մարդկային սիրտը չը ստկայ, անկարելի է որ չը ձմրուի: Մի քանիներ համուզուեցան և կէս ճանապարհէն վերադարձան իրենց տուն, որ մի գուցէ տար աշխարհաց մէջ զուր փորձելով իրենց բաղդ, ամենաթըշուառ վիճակի մէջ զլորին և օտար երկնի տակ աւանդին իրենց վերջին շունչն, ամայի թողով իրենց հայրենիքը: Բայց շատեր ալ չէին համոզուել, բռնելով թէ ինչ ալ լինի, պէտք է երթամք, քանի որ ոչ ապահովութիւն, ոչ գործ և ոչ ալ հաստատ յոյս մ'ուրիշը այստեղ. չեմք կարող անօթի մնալ: Այլ սակայն շատեր ալ կան որ եթէ իրենց հայրենեաց մէջ աշխատասէր և խնայող լինին, որպէս կը լինին պանդխտած տեղերն, կարող են փոքրի շատէ հանգիստ ապրել: Գիւղացիները վերջին ծայր տեղէն և ամեն բանէ անտեղեկ վիճակի մէջ մնացած են, այնպէս որ չեն կարող մտածել թէ ինչ միջոցներով կարող են ազապիլ իրենց վրա ծանրացած բռնութիւններէն և օգաւար կար լինիլ իրենց բնակած հայրենեաց: Զեւտաւապէս, շատ հարկաւոր է զէթ նախնական կրթութիւն տարածել գիւղացուց մէջ, փոքրի շատէ լրագրողի զննող, կարողութիւն ալ իրենց վիճակին վրա խորհին խեղճի կերպի: Նա որ գիւղի մը մէջ վարժարան կը

բանայ, մեծ բարեգործութիւն մ'ըրած կը լինի: Նաո ուրախալի երեւոյթ է այս որ գիւղացիներն ալ շատ կը ցանկան վարժարան ունենալ, միայն թէ խեղճերը շատ աղքատ են: Վանէն 7 ժամու չափ հեռի Պառակտիս գիւղի (\*) բնակիչներն այսօր և կան մեր վարժապետանոց իրենց քահանայով, ընտնելով և համբալներով հանդերձ և խնդրեցին «Արարատեան» ընկերութեան պաշտպանութիւնն, որպէս զի վարժարան բացուի իրենց գիւղին մէջ: Եւ ալ խոստացայ իրենց խնդիրն հաղորդել Կ. Պոլիս: Արարատեան ընկերութեան կեդրոնին: Ամեն կողմէ ամեն օր այսպիսի խնդիրներ կը գտնուին: Եւ յիշուի, շատ ընդարձակ ասպարէզ կայ այստեղ հայրենասէր գործողներու համար: Գլխաւոր դեռ ժուարութիւնն այն է որ դասատուի սով կայ, օրինաւոր դասատուներ կը պակսին մեզ: Նրանք թէ թէ տաս տարի առաջ կ'ազմուած լինէր «Արարատեան» ընկերութիւնն. այժմ իւր վարժապետանոցէ ելած աշակերտները կարելի էր սփռել Վասպուրականի բոլոր գիւղերն և լուսաւորել ըզնոսա: Բայց ինչ որ է, եղածն եղած է. գէթ այժմ մեր բոլոր ոյժ և օգնութիւն չը խնայեմք որ «Արարատեան» ընկերութիւնը զօրանալով՝ ժամ առաջ վարժապետներ հասցնէ և լոյս տարածէ Վասպուրականի գիւղերուն մէջ: Փրանսիական առածը կասէ՝ զու է առաջան քան ոչ երբէք:

Հաճեցէք, խմբագրապետ տէր, առ այժմ ներկայս հիւրերկալել ձեր պատական օրաթերթի մէջ, որով քաջալերված կը խոստանամ յամ յամսն գրել ձեզ Հայ գիւղացուց նկատմամբ:

Ս. Փորթուգալեան

ՄԱՍԻՍԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Խմբագրապետ «Մասիս» պատական լրագրոյ, Հետեւեալ ուղերձը Ձեր ազգօգուտ օրաթերթին մէջ հրատարակելու համար անկիւն մը շնորհելով կը խնդրուի:

Բարբերդի կառավարութեան կեդրոնն՝ որ է Մեղիլի գիւղացաղաքը, 400 տունէ աւելի Հայ բնակիչ ունի: Ասկէ առաջ այս գիւղաքաղաքի մէջ ազգային խնդիրներու՝ այսինքն դպրոցներու և ընկերութեանց վրայ հոգածութիւն կը լըլար, սակայն յառաջդիմութեան կէտը թողնուած չէստ կը մնար, և գրեթէ բարեկարգեալ մանաւոր դպրոց մը չունէր, և եթէ կար ան ալ առ կախ մնացած էր. իսկ երբ տեղոյս առաջնորդ Քեր. Վարապետ Ս. վարդապետ տեղս եկաւ, ազգային յառաջդիմութեան և դպրոցներու բարեկարգութեանց հոգ տարաւ և քաջալերութիւն կարգաց, իւր ազգու ատենախոսութեամբ խրախուսեց այն բնակալ սրտերն որոնք յետադիմութեան մէջ կը գեղեցնէին: Նոյնպէս բարեկարգեց գիւղաքաղաքի շուրջը գտնուած գիւղերը:

Տէրութի ջիւրտերուն ըրած հարստահարութեանց վերջ տալիք բարեկարգութեանց համար Բ. Դանէն զբոլուած պաշտօնատար ներէն Երեւոյցի Վաղանձեան Վսեմ. Կիրակոս Էջմէտի տակէց երկու երեք ամիս առաջ տեղս զալուս հետ մէկ տեղ ընդհանուր գաւառիս ազգային վիճակին վրայ տեղեկութիւն տանելու մտադիր ըլլալով, նախ գտաւ քաղաքին Սմբատեան ընկերութիւնը, որ թէ և կը շարունակէր իւր ընթացքը, սակայն որ և է պատճառաւ յառաջդիմութեան գուրկ ըլլալով չէր կրնար իւր նպատակի հասնիլ. ուստի նա քաջալերեց որ աղջկանց դպրոց մը բացուի, և հրաւեր կարգաց Սմբատեան ընկերութեան, որուն արդիւնքն էր 8000 դահեկանէն աւելի նոյն օրը գումարուած եկամուտը: Նոյն

\*) Խարակոսի գիւղն Արշակի գիւղէն 3/4 մասն չափ հեռի է դէպ արեւելեան հիւսիսային կողմ, Գործոտ և հայապետ տանալ ճանապարհին վրա. բոլորովին յայտնակ է և 130 տուն բնակիչ ունի. Բընակիչներն հրաւեր և քաջ մարդեր են: Ընտն 1 կիկեդիցի է 2 քահանայ իրենց մօտ է Արշակի վիճա

պէս բարեկարգեց Հիւսէյնի գիւղի յընտեղ  
Հայկազն ընկերութիւնն, որ նա ալ որ ըստ  
օրէ յառաջադրեալ շահերնու մէջ  
մտնելով ձեռնարկած է ազգայնաց համար յա-  
տուկ դպրոց մը հիմնելու: ահա այս կերպով  
յիշեալ էջերուն շնորհիւր սոյն ընկերու-  
թիւնները վերականգնելով սկսան գործել:

Պահ մ'ալ գալով Մէլիթի գիւղաքաղաքին  
(որն որ Բուրաստան Բարբերդի անունն փա-  
խուած է) ասկէ առաջ Անճուէր անուն ըն-  
կերութիւն մը և դպրոցներ ունէր: բայց ան-  
հոգութեամբ երեսի վրայ ձգուած ըլլալով  
Ղազանճեան Անճու: Կիրակոս էջերուն իւր  
քաջաբերութեամբ երկտասարդաց ժողով մը  
կազմելով և յորդոր կարգաւոր օր ըստ օրէ  
յառաջադրեալ շահերն սկսան փութա-  
նակի յառաջանալ: Ունեցած Սայր վարժա-  
րանուս գետ բացուցաւ նաև ազգայնաց  
վարժարան մը, որ վաթսուս ամուսնիներէ  
կը բաղկանայ, և Անճուէր ընկերութեան  
անունը փոխելով այժմ «Արարատեան» ա-  
նունը կը կրէ, և ահա այս բարեմասնու-  
թեանց մէջ Ղազանճեանի հետ աշխատեցան  
ու կաշխատին նաև տեղոյս ազնուատոհմ  
ազգայնոցմ: Միտաբեան, Թարաքճեան: Ճաֆէ-  
րեան, Արփիարեան, Բուրաճճեան, Փափա-  
զեան և Նախաճեան երեսի հայրենասէր է-  
ջերուն և այլ յարգելի անձանց շնոր-  
հիւս ընկերութիւնն ևս առաւել յառաջա-  
նալու վրայ է, և յոյս ունիմք թէ պիտի  
յառաջանայ, որովհետև տղա ևս մեծ ջա-  
նիւք տու և գիշեր կաշխատին, ինչպէս որ  
տղայոց վարժարանին ճաճկերէն դասատուի  
մ'ամախանը կառավարութեան զանձուց  
արկէն տրուելու համար Կ. Պոլսէն բերել  
տրուած հրամանը Թարաքճեան էջերուն  
շնորհիւն էր: Ի վերայ այս ամենայն ընկե-  
րութիւնն բաւական դրամագումար հաւաքեց:  
Տեղոյս ազգայնոց այս յառաջադրութիւնն  
ուրիշ ազգայինք ալ տեսնելով ի շնորհս ըն-  
կերութեան, տեղոյս Անճու կուսական և զօ-  
րաց հրամանատարն և այլ պաշտօնատարք  
մասնաւոր նուէրներ շնորհեցին, որոց ցանկը  
կը խոստանալ որ յապաքային Ձեր լրագրին  
միջոցաւ հրատարակեմք, և ահա այսօր ալ  
կառավարութիւնն ուրիշ նոր դպրոց մը շի-  
նելու համար յարմարաւոր գետին մը մեզ  
տալ կը խոստանայ, և որուն յաջողութիւն ալ  
ուրիշ յօդուածով յետ այսու Ձեզ խրկելու  
մտաւոր ենք: Եթէ դուք ևս շնորհ ընէք  
ձեր բարձր լրագրին միջոցաւ հրատարակել:

Յիշեալ Կիրակոս էջերուն ազգին հասու-  
ցած բարիքը խիստ մեծ և անփութարինելի  
է: կարգաւոր, թող հաճի ընդունիլ մեր այս  
հակիրճ աղբերն ի հաստատի շնորհակալու-  
թեան:

ՍՂԵՐԻՒ ՄԷՋ ԵՂԱԾ ՀԱՐԱՍԾԱՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ

Տիգրանակերտէն ապրիլ 1 թուով Պատ-  
կաքարան եկած հետեւեալ պաշտօնագրին  
մէջ պատճէն ալ մեզ հաղորդուած լինելով  
կը փութալ հրատարակել:

Սղերտու վիճակի Պոլսէն նահանգի Տէճ  
գիւղին աւարատութեան դէպքն \*) արդէն  
ճանաչել է: Քննիչ յանձնաժողովն հաստատե-  
ր է թէ 284,694 զորուք մնաւ եղբ և գիւղին,  
բայց տակաւին անվար մնացած է և աւա-  
րեալ ապրանքներէն զանազաններն ալ տէրերուն  
չեն տրուած: Իսկ չարագործութեան հեղի-  
նակ նշանաւոր Համիտ արան, որ շղթայակալ  
տեղա բերուած էր, շնորհիւ... մահապարտ-  
ներուն բանտէն և շղթայէն ազատելով առ-  
այժմ պարտապանաց բանտը դրուած է, և  
ճիւղակ թէ մանրա պիտի արձակի: Թշուա-  
Տէճեցիք տեղա կը թափառին և օգնութիւն  
կարգաւորին, որովհետև հարստահարեալ  
դժբաղդներուն իրաւունքը չը պաշտպանուելէ  
և խոստացեալ ապահովութիւնը, արդարու-  
թիւնն ու ազատութիւնը չը դորձադուրելէ  
զատ, տուք, լեյանէ, և հին միացորդը որ

չունին եղբ, խափա կը պահանջուի: Իսկ ի-  
րենք օրական հացի կարօտ լինելով, որորմէն  
աստ կը թափառեն:

Սղիկանու ներկայ դայմագում Նասին էջերն  
տին աւագակապները ժողովոյ անդամ և  
աւագակներն ալ իրեն սպասաւոր ըլլած է,  
ուստի և ամբաստանեալ չարագործներն ան-  
պատիժ կը մնան: Գեղձ Հայերն հոս եկեր կը  
բողբեն, ունկնդրութիւն չըլլար, կարծես թէ  
խորհրդով կը գործուին առ ի ջնջել զազգ-  
մեր թշուառ, նաև Հայազգիներէ բունի երկիրներ  
կը գրաւեն, և ուզած տեղերուն թափանքներ  
թշուառներու ձեռքն են: այն որ քարոզիկը  
էր, ահա հոս է: հոն եղողները կը նեղին,  
ամեն մէկուն մէկմէկ պատճառ բունելով կը  
բանտարկեն: ստակ կորցնել յանցանքի կարգէն  
չէ:

Սյապիսի խնդրոց համար տրուած աղեր-  
սագրերը բնաւ նկատողութեան չեն առնուել  
յառաջ թաղերի կարեւորութիւն կը տրուէր,  
իսկ հիմա ան ալ գրեթէ ոչինչ է: Ներկայ  
կուսակալը նախորդ փետուել կուտայ:

Նախորդին տեղս բերած տէրէպէյները, որք  
հիմա տեղս կը գտնուին, ի շնորհս... ա-  
ռանց դատաստանի ենթարկուելու ազատ  
պրարտել է զատ ազատելու խոստում ալ ստա-  
ցած են:

Թէ քաղաքիս մէջ և թէ գաւառները բնաւ  
ապահովութիւն չը կայ, մարդատանուութիւն,  
առեւանգութիւն, գողութիւն և յափշտակու-  
թիւն հանապաղ կը գտնուին:

Լայազին կը դիմեն առաջնորդարան, բայց  
առաջնորդն ինչ կրնայ ընել: Սյապէս ժողո-  
վորդն անտանելի ենթութեան մէջ, կառավա-  
րութիւնն անկարելի կը անտարբեր արդա-  
րացի բողբենքու, որով և քաջալեր չարա-  
գործաց:

Բաղաքին մօտ Անշա գիւղի բրիտանայ-  
ներէն քանին կը գանակոծուին Ասլանօղլու  
գիւղացի Թուրքերէն, որք տեղոյս Նասրէի  
ժողովոյ ինքնակոչ անդամ Ձիլճիգասէ Ալի է-  
ջերուն մարդիկն են: Բրիտանայներէն մին  
իւր կրած սատակ հարուածներէն երէկ մե-  
ռաւ: Ալի էջերուն իւր ազգեցութեամբ  
ջնջել ուզեց ինչորք, բայց քննութեամբ հա-  
տատուեցաւ:

Արշուա ճամբուն վրա երկտասարդ մը զար-  
նուելով մեռաւ:

Նորասի կին մը Թուրքերն յափշտակեցին  
տեղս, սոյն գործողութեան միջոցին քոյրը  
շատ վախցաւ: Թէէ և կինն ազատեցինք բայց,  
քոյրը հիւանդացաւ, և Թուրք կանանց վե-  
րտին յարձակում ընելէն վախը սաստկանալով  
մեռաւ:

Սհա վերջապէս ժողովուրդը շուարած մը-  
նացած է և ինչ ընկիւղը չը զիտուի:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԻՒՄՅՈՒՅ  
Կ. Պոլս, 7 յունիս

Թիւրք օրագրիներն երէկ պաշտօնապէս հաղոր-  
դեցին թէ Հիւսէյն էջերուն անուն անձը Չէյթու-  
նի դայմագում ընտրուել է: Այս ծանուցումը  
մեծ դժգոհութիւն կը պատճառէ, զի կը սպա-  
սելիմք հայ կառավարիչ մը տեսնել հոն: Սակայն  
Չէյթուէն հասած նամակներն կը հաղորդեն թէ  
Չէյթուէնցիք ամեն կերպով դիմադրելու պարտա-  
նեն: Այդ Հիւսէյն էջերուն արդէն բաւական ժա-  
մանակ է որ Կիլիկիա է կըր դայմագում Չէյթու-  
նին, սակայն կարող չէր եղած իւր պաշտօնատե-  
ղին մանր: Հայկալի տեղական կառավարութիւնը  
և բարեկարգութեանց յանձնաժողովն կը թախան-  
ձեն Չէյթուէնցիներն որ առանց դիմադրութեան  
ներս առնուն տանիլ զնուէրներն և կառավարին,  
և թէ քիչ ժամանակ վերջ իրենց փափագներն կը  
կատարուին: սակայն Չէյթուէնցիք կը պատասխա-  
նեն թէ ալ չեն խաբուիր և քանի որ իրենց հրա-  
ցանք մէջ գտնակ մը կայ դիմադրելէ ետ պիտի  
չը կենան: Արժանահաւատ աղբիւրք ընդունուած  
նամակներ մեծ գովեստներով կը խօսին Սոյ Կա-  
թողիկոս Մկրտիչ արքայանի նկատմամբ և կան-  
թէ մեծ աշխատանքներով և անձնուրութեամբ  
ու խելացի կերպով կաշխատի Չէյթուէնցիներու  
համար: բայց իրեն աջակից բանիւրուն մարդերու  
պէտք ունի, որ դժբաղդաւոր կը պակսին:

Քեամիլ բաշա չարուակի կաշխատի համար  
սուլթանը թէ շատ դիւրին է Չէյթուէն տանիլ  
իշխանութիւնը հաստատել, սակայն տեղական կա-  
ռավարութիւնը թոյլ կը չարիք: ստատիկ հրաման-  
ներ կերպար ի Չէյթուէն: Չէյթուէն վրէժան ու-  
չաղորդութեան արժանի է: Այդ լեռան մեր ազգի  
համար յոռոյ ապագայարան մ'է: ամեն հայ որ այդ  
անունն լսած է պանծանօք և ուրախութեամբ կը  
իլէ զայն: Կ. Պոլսոյ հայք բաւական կաշխատին

այս խնդրոց մէջ, բայց զիտեք որ կաշխատուած  
մասով յանգուցն յօդուածներն կը հրատարակէ,  
բայց շատ յառաջ չը կրնար երթալ: Մեր դրամա-  
կան վիճակն չէք կրնար երեւակայել թէ որչափ  
դառն է, և ազգային այնքան գործեր կան որոց  
համար պէտք է փող հաւաքել, և ուստիկ ցաւ է  
մեզ որ Չէյթուէն խնդրոց մէջ մեր ուղածին պէս  
չեն կրնար չարիք: Խուսիկ հայ մասունք այնպէս  
մը կը ձևացնէ թէ իւր թէ Չէյթուէն խնդրոց եղած  
չըլլար: Իւր թէ Չէյթուէն յեղափոխութիւնը մեր  
ազգային առաջին հարցերէն մին չէր, մեք կը խն-  
դեմք որ իրեն ուշադրութիւնը փաշը ինչ ևս  
դարձնեն Չէյթուէն վրայ և Խուսիկ հայք ազգա-  
սիրական մեծ գործ մը կը կատարեն և թէ Չէյթ-  
ուէն փրկութեան պահ մը մտածեն: «Մշակէ» կը  
խնդրուի հաճի իւր պաշտօնակիցներու հրաւեր կար-  
դալ այս մասին:

Տեսնեմք պտորիաբարանը ինչ պիտի անէ:  
Պատրիարք սրբազանը երէկ Բ. Գուռը գնաց և  
մեծ վէճերի հետ տեսակցութիւն ունեցաւ: զիտեք  
թէ այն օրէն որ Ներսէս սրբազան խաչքոտին-  
բաշայի հետ չը կրցաւ համաձայնել իւր հրաժարա-  
կանի խնդրոց նկատմամբ մեծ ցրտութիւն տրեւած  
էր մէջերին և պաշտօնական յարաբերութիւնը խը-  
ղուած էին: Մեծ վէճերն վերադառնալով խնդրոց որ սրբ-  
ազանը առ ինքն երթայ: նորին սրբազանութիւնը  
անպաշտօն կերպով քնաց: Ինչ տեսակցութիւն ու-  
նեցան և ինչ խօսեցան դեռ այս առաւօտ չը կա-  
րողացանք խմանալ: մանրամասն տեղեկութիւնք յա-  
ջորդ նամակաւ: Պէտք է գիտնալ որ Եւրօպայի  
նկատմամբ թրքաց քաղաքականութիւնը փոխուե-  
լու վրայ է: Թիւրքերն ուստաց բարեկամութիւնը  
ձեռք բերելու հետամուտ կերեցին: համբաւաւոր  
Մահմուտ-Նէլիմ բաշա, պատերազմէ առաջ մեծ-  
վէճեր, իւր արքայանիքն վերադառնալու խօսքեր  
կան: Անգլիացիք զայս տեսնելով յունիս 4-ի դաշ-  
նադրութիւնը և Ասիոյ բարեկարգութեանց խնդրոց  
յոռոյ ըլլելով ճաճկաստան շուարեցին կը ջանան:  
բաւական նոր իրողութիւններ պիտի տեսնուի, Հա-  
յաստանի հարցն ալ կատարելիք դիւ մը ունի:

Ազգ. երեսփոխանական ժողովն գումարեցաւ  
յունիս 1-ին: Ստան ներկայ էր, նա ժողովոյն հաս-  
կցուց թէ իրեն համար անհրաժեշտ է արեւմտեւոր-  
թիւն անել, և ժողովն համապետեցաւ: Ստան հայ-  
բնակարաններն և անշահանդուրութեան մեծ ա-  
պացոց մը տուաւ: Գուէից մեծամասնութեամբ  
Ապրանեան Ստեփան-բաշա ընտրուեցաւ ատենա-  
պետ, բայց չէր ուզեր ընդունիլ, երբ Ստան նորա  
ձեռքն բռնելով գրեթէ բունի տարաւ: նախագա-  
հական աթոռն բաղմեցուց: Այսպէս ահա Ստեփան  
բաշա վերադառնալ ժողովը նախագահ կըլլայ մի տա-  
րուայ համար, և յունամբ թէ իւր նախագահու-  
թեամբ ժողովն այս տարի կարեւոր գործեր տես-  
նէ:

«Լրագիր» օրագրի խմբագիր պ. Թիւրքիցիեան  
Բարբերդի գաւառի կողմէ ազգ. երեսփոխան  
ընտրուած էր, սակայն ժողովն չուզեց վաւերաց-  
նել այս ընտրութիւնը առարկելով թէ պ. Թիւր-  
պէնտեան միշտ անուր նախադասուող ազգային  
ժողովն նախատած ըլլալով արժանի չէ հոն աթոռ  
ունենալ: Մենք «Լրագիր» թերթի համար համակ-  
րութիւն ունենալէ շատ հեռի ենք և կը ցաւմը  
որ Բարբերդի պէս կարեւոր գաւառ մը այսպիսի  
ընտրութիւն մը արած ըլլայ: բայց անիրաւութիւն  
է չը վաւերացնել պ. Թիւրպէնտեանին ընտրու-  
թիւնը, վասն զի նա ընտրելու իրաւունքները զըր-  
կուած չէ: ազգային ձեռնհաս ատենէ և իւր ընտ-  
րութիւնը օրինաւոր կերպով եղած է: Պ. Թիւրպէնտ-  
եան Կ. Պոլս ալ ընտրելի ներկայացաւ անցաւ-  
ներն, սակայն ոչ որ յայտարարեց թէ նա ընտրելի  
լինելու իրաւունք չունի: զարմանալի է որ անձ մը  
երեսփոխան լինելու իրաւունք վայելէ ըստ օրինաց,  
և իւր ընտրութիւնը մերժուի ժողովոյ կողմանէ:  
փափագելի էր որ ազգ. ժողովն անիրաւութեան և  
փոքրիկ լինելու նշաններ ցոյց տալէ հեռի կե-  
նար:

Ազգ. ընկերութիւններն օրըստօրէ կը բազմանան,  
ամեն թաղ, ամեն գիւղ, ամեն գաւառ ընկերու-  
թիւններ կը կազմուին: Անցեալներն մի պարոն  
«Մշակ» միջոցաւ փափագ կը յայտնէր որ ընկե-  
րութիւններն այդքան չը բազմանան և «Արտա-  
տան» զանոնք մի ձուլուի միջոց մը գտնէ: առ-  
կայն մենք և մեզ հետ Կ. պոլսեցիներն ալ յար-  
գելի նամակագրի կարծեաց համաձայն չեն կրնար  
լինիլ: Ինչ են այս ընկերութիւններն, ինչ են նո-  
ցա օգուտներն, չենք ուզեր զոցա վրայ այժմ խօ-  
սել, այնչափ ասանք որ այդ բազմաթիւ ընկերու-  
թիւններն մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանեն  
ազգին, այն է թէ ամեն հասակի հայր միանալ,  
խորհել գործելու զաղափարն կուսնանա: Երբեմն  
իւրաքանչիւր օրին (Ղալաթի) կեդրոնական վարժա-  
րանը կը հանդիպիմ, հոն կը տեսնեմք որ այդ ըն-  
դարձակ չէնքին ամեն մէկ սննեակ մի ընկերու-  
թիւն նկատ կանէ: մի կիրակի խման էր անցած

միջոցիս տեսալ որ երեք սննեակ մէջ ընտանկիւ-  
ներն ժողոված առանձին առանձին և ընկերութիւն-  
ներ կազմած էին, զիս ալ հրաւիրեցին, ներս մտալ,  
բաւական նստեցալ և մեծ ուրախութիւն ունեցալ  
տեսնելով թէ բաւական կանոնաւոր կերպով առեան  
կը բանան, խօսք կառնուն և կը խօսեն: Այս ըն-  
կերութեանց օգուտն է որ հայք կամաց կամաց  
խորհրդարանական կեանքի կը վարժին, ինքնիրենին  
մշակելու և գործելու սովորութիւն կուսնանա:  
արդի ընկերութիւններն այն մեծ դպրոցներն են  
ուր հայք իրենց առաջին դպրոցն կառնուն և  
փորձաւորութիւն կը ստանան ապագայ ազատ  
կեանքի մը: Սակայն ասոցն հետ մէկտեղ գործ ալ  
կը տեսնեն իրենց գիւղերն վարժարաններ կը բա-  
նան, ուրիշն օրինակ կառնուն: Ուստի «Արարա-  
տեան ընկերութիւնը» կամ ուրիշ և է ընկերու-  
թիւն զամենք միացնելու գաղափարն չը կրնար  
ունենալ և թէ ունենայ իսկ չը կրնար յաղորդ:

Միջկարական երեւոյթ մ'է տեսնել որ Կ. Պոլ-  
սոյ կիսինքն ալ Հայաստանի իգական սեռի դաս-  
տիարակութեան խնդրով զբաղելու ձեռնարկած են:  
կազմեցին մի ընկերութիւն «Անճուէր հայուհեաց»  
անուամբ: բաւական կաշխատեն և օրըստօրէ յա-  
ռաջակցութիւն նշաններն ցոյց կուտան: Արքայան  
Պատրիարքն իւր աշակցութիւնը չը խնայէր նա,  
և ամեն կողմէ հաւակարան կը գտնուի: Տիկին Սեդ-  
րուսեան ժողովոյ նախագահն է և օրիորդ Չապէլ  
Խանճեան ատենադպիրն: Օրիորդ Խանճեան ընկե-  
րութեան օգին է, կը մտածէ, կը խորհի, կը գրէ,  
հրապարակի վրայ օրուան հերոսն է յիշեալ օրիորդն:

«Գլորիա» ընկերութիւնը հրատարակեց  
իւր մէկ յանձնարարական տեղեկագիրը ընկերութեան  
ուսումնական հարցերու վերաբերեալ: այն տե-  
ղեկագրէն կը տեսնուի որ ընկերութիւնը այժմ քա-  
ղաքի կրթութեան աշխատելու արանադիր է: այդ  
տեղեկագիրն, որոյ մասին ինչ ալ ըլլան մեր կար-  
ծիքն, լաւ կերպով խորհուած և ապա գրուած է:  
Ընկերութիւնը իւր աշակերտաց եւրօպական լեզու  
պիտի չուսուցանէ, այդ մեզ զարմանք կը պատ-  
ճառէ, զի քաղաքի աշակերտաց մասաւոր զարգաց-  
ման համար եւրօպական լեզուի մը ընտելանալին  
շատ օգտակար է: Գանձախաւով կասէ թէ ազ-  
գային արդի մատենագրութեան աղբաւորութիւն,  
հայոց եւրօպական լեզու գիտնալուն պարտական  
ենք, այդ մատենագրութեան լեզու լինելու պատ-  
ճառն կասէ «գաղղիացիներն անչափ ու անհանձար  
ուսուցումն է»: սակայն մեք կարծեմք այդ պատ-  
ճառով եւրօպական լեզուն ջնջուլ չէ, այլ ջանա-  
լու է որ այդ ուսուցումն չափաւոր և հանձարա-  
ւոր լինի: Ինչ որ է, այս մեր անհատական կար-  
ծիքն է, եթէ ընկերութիւնը, ինչպէս որ կը հաւա-  
տամք, իւր ծրարկին արդողապէս ի գործ դնէ  
շատ արդիւնք կուսնանայ:

Հայկակ

## «ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՒՆԸ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 19 յունիս: Կիլիկի փոխ-  
նահանգապետ Մկրտաւոր Սեդրապետ հրամայեց  
է Պօլսոյ նահանգի նահանգապետի պաշտօն  
վարել: Ս. յօր մինիստր Մալոյ հասաւ Պետրո-  
զաւոլոսկ:

ՓԱՐԻՋ, 19 յունիս: Ֆրանսիական «Gaulois»  
լրագրում տպւած է հանդուցեալ Լուի Նա-  
պոլէօնի կտակը: Այդ կտակը պարտականում է  
մի քանի յայտնի յօդուածներ և վերջապէս  
մակագրութեամբ, որով հանդուցեալ պրինցը  
նշանակում է իւր յաջորդ պրինց Նապոլէօնի  
աւագ որդուն:

ՀՌՄ, 19 յունիս: Երէկ Բօլշարական շի-  
խանը ճանապարհ ընկաւ դէպի Կ. Պոլս,  
որ կը հասնի ուրբաթ օր:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 19 յունիս: Երէկ հասաւ այս  
տեղ նախկին մեծ-վիլիը Մահմուդ-փաշան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 20 յունիս: Պետական  
բանկի 5% տոմսեր առաջին շրջանի արժէ  
95 ռ. 50 կ., երկրորդ 95 ռ. 50 կ., երրորդ  
95 ռ. 50 կ., չորրորդ 95 ռ. 50 կ., ներքին  
առաջին 5% փոխառութեան տոմսեր արժէ  
242 ռ., երկրորդ 236 ռ. 50 կ., արեւելեան  
առաջին 92 ռ. 50 կ., երկրորդ 92 ռ. 25 կ.,  
երրորդ 91 ռ. 75 կ., Ոսկի 8 ռ. 39 կ., ռու-  
սաց 1 ռուբլ. Լոնդոնի վրա արժէ 23,62 պէնս,  
ռուսաց 100 ռ. Գերմանիայի վրա 201 մարկ  
50 պէնս, Ֆրանսիայի վրա 249 Ֆրանկ: Տրա-  
մարտութիւնը ամուր է:

Խմբագիր-Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԺՈՒՆԻ

